

MARDİN İLİNDE YETİŞTİRİLEN ÜZÜM ÇEŞİTLERİNİN VERİM ÖZELLİKLERİNİN BELİRLENMESİ

Savaş TANRISEVER¹, Hüseyin KARATAŞ², Dilek DEĞİRMENCİ KARATAŞ²

¹Zir. Yük. Müh., Gıda, Tarım ve Hayvancılık Derik İlçe Müdürlüğü, Derik/MARDİN

²Doç. Dr., Dicle Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü, DİYARBAKIR

Geliş tarihi / Received: 11.09.2017, Kabul tarihi / Accepted: 20.06.2018

ÖZET

Bu çalışmada, 2014–2015 yıllarında Mardin iline bağlı Artuklu, Yeşilli, Savur, Nusaybin, Midyat, Ömerli, Derik, Mazıdağı, Dargeçit ve merkez ilçe ve köylerinde yaygın olarak yetiştirilen 26 yerel üzüm çeşidinin verim özellikleri incelenmiştir. Deneme materyali yöre bağlarındaki geleneksel goble terbiye sistemli, tamamı kuru şartlarda yetişen hasat dönemi olgunluğunda olan sağlıklı omcalar üzerinde yetişen üzüm örneklerinden alınmıştır. Çalışma 3 tekerürlü yapılmıştır. Bu çalışmada denemeye alınan üzüm çeşitlerinin verime ilişkin özellikleri incelenmiş ve fenolojik evreleri gözlenmiştir. Çalışma kapsamında üzüm çeşitlerinin omca verimi (kg/omca), dekara verim (kg/da), incelenmiştir. Yapılan bu çalışmanın sonucunda, verim değerleri açısından ön plana çıkan üzüm çeşitleri Kohar (3.35 kg/omca–510 kg/da), Hakkeybi (3.41 kg/omca–520 kg/da), Bineytati (4.30 kg/omca–530 kg/da), Hetfberi, (4.43kg/omca–550 kg/da) ve Fiskini (4.74 kg/omca–620 kg/da) çeşitleri olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mardin ili, üzüm, verim

YIELD FEATURES DETERMINATION OF MARDİN GRAPE VARIETIES

ABSTRACT

In this study, were examined yield characteristics of 26 local grape varieties grown in Artuklu, Yeşilli, Savur, Nusaybin, Midyat, Ömerli, Derik, Mazıdağı, Dargeçit and districts and villages of Mardin province in 2014–2015. Experimental material was grape samples grown on the healthy omcas with the traditional goble system in the region, all of which were harvest maturity at dry conditions. The study was conducted in 3 recurrence. In this study trial grapes variety were examined yield features and phenological periods of the grape variety observed. Within the scope of the study inspected features, yield (kg / wine), yield grape (kg / da), As a result of this work, varieties of grapes in the foreground in terms of yield values are Kohar (3.35 kg/wine–510 kg/da), Hakkeybi (3.41 kg/wine–520 kg/da), Bineytati (4.30 kg/wine–530 kg/da), Hetfberi (4.43 kg/wine–550 kg/da), and Fiskini (4.74 kg/wine–620 kg/da). It is hoped that the results obtained will lead to future work.

Keywords: Mardin province, grape, yield

GİRİŞ

Mardin ilinde şarapçılık kültürünün tarih öncesi çağlardan güzümüze ulaştığı bilinmektedir. Özellikle Ermeni ve Süryanilerden gelen önemli bir bağcılık ve şarapçılık kültürü yörede halen varlığını sürdürmektedir. Özellikle Midyat ilçesinde şarapçılık faaliyetlerinde halen aktif olduğu ve ev şarapçılığının geliştiğini söylemek mümkündür.[3, 4].

Çalışmanın yürütüldüğü Mardin ve 9 ilçesinde (Artuklu, Midyat, Savur, Dargeçit, Ömerli, Yeşilli, Nusaybin, Mazıdağı ve Derik)

önemli düzeyde bağcılık yapılmaktadır. Mardin ili bağcılık açısından önemli bir yere sahiptir. Son zamanlarda bağcılığın gelişmesi ile birlikte bağ tesislerinde önemli ölçüde artışlar olmuştur. Özellikle bölgede yaz sıcaklarının yüksek olması, hava oransal neminin düşük olması, bağcılığın gelişmesine olanak sağlamaktadır. Bağ alanlarının oluşturduğu topraklar kırmızı kahverengi ve genelde kırıç arazileri oluşturmaktadır. Bağcılığın ve şarap kültürünün çok eskilere dayanması sonucunda yöreye özgü yöresel birçok çeşit bulunmaktadır. Genelde bağcılık yörede geleneksel yöntemlerle

sürdürülmektedir. Bağcılık genel anlamda kültürel bakım işlemleri (sulama, gübreleme, ilaçlama) yapılmaksızın sürdürülmekte, daha çok üreticilerin kendi ihtiyaçlarını karşılamak için yaptığı bir faaliyet olarak görülmektedir. Yörenin tamamında uygulanan terbiye şekli geleneksel goble terbiye şekli olmakla beraber, bazı ilçelerde (Midyat, Ömerli, Savur) telli terbiye şekli ile kurulu bağların olduğu görülmektedir. Bu çalışmanın amacı, daha önce ampelografik özellikleri tespit edilen [2] Mardin ilinde yetiştirilen yerel üzüm çeşitlerinin yaygın olarak yetiştirildiği yerlerde verim ve fenolojik özellikleri incelenmiştir.

MATERYAL VE METOT

Materyal

Bu çalışma, 2014–2015 yılları içinde budamadan hasat dönemine kadar geçen süre içerisinde Mardin ili ve merkeze bağlı 9 (Artuklu, Dargeçit, Derik, Mazıdağı, Nusaybin, Midyat, Ömerli, Savur, Yeşilli) ilçesinin köylerini de kapsayan bölgedeki üretici bağlarında yürütülmüştür. Üzerinde çalışılan üzüm çeşitlerine ait örnekler verim çağında ve kendi kökleri üzerinde yetişen sağlıklı omcalardan alınmıştır. Çalışmanın olduğu bağ alanları Mardin İl Gıda Tarım ve Hayvancılık İlçe Müdürlüklerinden alınan bilgiler doğrultusunda bağcılığın yoğun olarak yapıldığı yerlerde yürütülmüştür. Mardin ili ve ilçelerinde 26 adet yerel üzüm çeşidi tespit edilmiş olup, verim ve fenolojik özellikler incelenmiştir.

Metot

Bu çalışmada, Mardin ilinde 26 yerel üzüm çeşidinin fenolojik evreleri, verim özellikleri incelenmiştir. Üzüm çeşitlerinin fenolojik evreleri belirli zaman aralıkları ile izlenerek tespit edilmiştir. Üzüm çeşitlerinin verim özellikleri üzümün yetiştiği bağ yerinde ölçülerek tespit edilmiştir. Denemeler 3'er tekerrürlü olarak analiz edilmiş olup bu çalışma ile verim ve kalite özellikleri belirlenmiştir.

Fenolojik Gözlemler: Asmada kış gözlerinin uyanmasından olgunluğa kadar olan aşamalar 'fenolojik gelişme aşamaları' 508

olarak isimlendirilmektedir [6, 1, 5]. Her çeşidin yetiştiği bağ alanlarında fenolojik gelişme dönemleri (budama, sürme, tam çiçeklenme, tane tutumu, ben düşme ve olgunlaşma) takip edilerek kaydedilmiştir.

Verim (kg/omca): Omca başına verim (kg), bağlarda omca başına hasat edilen üzümler dijital terazi ile bağdaki yerinde 10 omca olacak şekilde tartılarak belirlenmiştir.

Dekara Verim (kg/da): Bağ alanındaki 10 omcanın verim ortalaması ölçülmüş ve elde edilen bu değer bağdaki omca sayısı ile çarpılarak tespiti yapılmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Fenolojik Gözlemler

Mardin ili ekolojik koşullarda yetişen yerel 26 üzüm çeşidi üzerinde yapılan gözlemlerde 2014 yılında kaydedilen fenolojik gözlem bulguları Çizelge 1'de verilmiştir.

Asmalarda budama tarihleri 1 Mart ile 5 Mart tarihleri arasında yapıldığı gerçekleşmiştir. En erken budaması yapılan üzüm çeşidi Fıstıklı üzüm çeşidi olup, en geç budama ise Zeynebi üzüm çeşidinde yapılmıştır.

Asmalarda tomurcuklarda sürme Nisan ayının ilk haftasında gerçekleşmiştir. Fıstıklı çeşidi 1 Nisan tarihinde gözleri süren en erken üzüm çeşidi olmuştur. Geri kalan üzüm çeşitleri ise 2 Nisan ile 6 Nisan tarihleri arasındaki tarihlerde gözlerin sürdüğü gözlemlenmiştir.

Araştırmada çiçeklenmenin (%50) çeşitlere göre değişmekle beraber 25 Mayıs tarihinden 3 Haziran tarihine kadar olan dönem içerisinde gerçekleşmiş olduğu görülmüştür. Tane tutumunun ise 14–20 Haziran tarihleri arasında gerçekleştiği tespit edilmiştir.

Ben düşme 15–19 Ağustos tarihleri arasında gerçekleşmiş olup, ilk ben düşme Şitvi (14.08.2014) çeşidinde, en son ben düşme ise Kohar çeşidinde (19.08.2014) gözlemlenmiştir.

Üzüm çeşitleri genellikle Ağustos ve Eylül aylarında olgunlaşmıştır. Olgunlaşma en erken (17.08.2014) Zeyti ve Hatun Parmağı çeşidinde gerçekleşmiş olup, en geç (25.09.2014) olgunlaşan üzüm çeşitleri Çilohurık, Mazrone (Şire) ve Şitvi çeşitleri olduğu saptanmıştır. Çizelgede görüldüğü gibi Mardin ilinde yetişen yerel tüm üzüm

çeşitlerinin genellikle geç dönemde olgunlaştığı görülmektedir. Çilohurik, Mazrone (Şire) ve Şitvi çeşitleri geç olgunlaştığı, geri kalan diğer çeşitler ise orta geç dönemde olgunlaştığı görülmüştür.

Üzüm Çeşitlerinin Verim Özellikleri

2014–2015 Yıllarında Mardin ili ve 9 ilçesinde doğal ekolojik alanlarında yetişen ve sağlıklı omca lar üzerinde alınan yerel 26 üzüm çeşidi incelenmiş olup, bu çeşitlerin verim özelliklerinin yanı sıra coğrafik özellikleri de tespit edilmiştir.

Yürütülen arazi çalışmaları sonucunda elde edilen verilere göre verim değerleri göz önüne alındığında (omca verimi ve dekara verim) tüm çeşitler arasında düşük verimli çeşitler Mazrone (1.10 kg/omca–400 kg/da), Şitvi (1.30 kg/omca–420 kg/da), Çilohurik, (1.06 kg/omca–450 kg/da), Naziki (1.38 kg/omca–450 kg/da) ve Siyah Deyvani (1.38 kg/omca–460 kg/da) üzüm çeşitleri olmuştur. Verim değerleri yüksek olan çeşitler ise Kohar (3.35 kg/omca–510 kg/da), Hakkeybi (3.41

kg/omca–520 kg/da), Bineytati (4.30 kg/omca–530 kg/da), Hetfberi, (4.43kg/omca–550 kg/da), ve Fiskini (4.74 kg/omca–620 kg/da) çeşitleri olmuştur. Bu durumda üzüm çeşitleri arasında birim alandan alınabilecek en fazla ürünler Kohar, Hakkeybi, Bineytati, Hetfberi ve Fiskini üzüm çeşitleri ile kurulan bağlardan sağlanabilir. Bu durumda ticari olarak bağ yetiştiriciliği düşünülürse yörede sofralık olarak değerlendirilmesi gereken çeşitler Kohar, Hakkeybi, Bineytati, Hetfberi ve Fiskini çeşitleri olarak ön plana çıkmaktadır.

Mardin ilinde yaygın olarak yetiştirilen üzüm çeşitlerine ait verim ve kalite özellikleri birbirinden farklılık göstermektedir. Ancak verim özellikleri bakımından tespit edilmiş olan Mardin ilinde yetişen yerel üzüm çeşitleri ile tescil edilmiş olan üzüm çeşitleri arasında gerek verim, gerek değerlendirme şekli ile ve gerekse de ampelografik [2, 7] olarak benzerlikler göstermektedir.

Çizelge 1. Mardin ilinde yerel olarak yetişen üzüm çeşitlerinin fenolojik safhaları

Table 1. The phenological phases of grape varieties grown locally in Mardin Province

Çeşitler Varieties	Budama zamanı Budding time	Sürme Shooting	Tam çiçeklenme Full blooming	Tane tutumu Berry set	Ben düşme Veraison	Olgunlaşma Ripening
Çilohurik	04.03.2014	04.04.2014	27.05.2014	17.06.2014	16.08.2014	25.09.2014
Mazrone (Şire)	03.03.2014	04.04.2014	02.06.2014	17.06.2014	18.08.2014	25.09.2014
Şitvi	02.03.2014	05.04.2014	01.06.2014	17.06.2014	14.08.2014	25.09.2014
Naziki	03.03.2014	02.04.2014	28.05.2014	17.06.2014	15.08.2014	03.09.2015
Siyah deyvani	03.03.2014	04.04.2014	26.05.2014	17.06.2014	15.08.2014	25.08.2014
Hamrani	04.03.2014	02.04.2014	27.05.2014	17.06.2014	18.08.2014	25.08.2014
Fıstıklı	01.03.2014	02.04.2014	27.05.2014	17.06.2014	16.08.2014	25.08.2014
Zeynebi	05.03.2014	02.04.2014	26.05.2014	17.06.2014	17.08.2014	03.09.2014
Pozulkelp	02.03.2014	01.04.2014	27.05.2014	17.06.2014	18.08.2014	06.09.2014
Gevriki	03.03.2014	01.04.2014	02.06.2014	17.06.2014	16.08.2014	04.09.2014
Tayfi	04.03.2014	03.04.2014	29.05.2014	17.06.2014	15.08.2014	05.09.2014
Sudeni	03.03.2014	02.04.2014	25.05.2014	19.06.2014	18.08.2014	21.08.2014
Virdani	03.03.2014	05.04.2014	27.05.2014	15.06.2014	16.08.2014	21.08.2014
Şorki Şivane	02.03.2014	01.04.2014	26.05.2014	17.06.2014	15.08.2014	02.09.2014
Zeyti	02.03.2014	02.04.2014	03.06.2014	14.06.2014	17.08.2014	17.08.2014
Hatun Parmağı	02.03.2014	02.04.2014	28.05.2014	19.06.2014	15.08.2014	17.08.2014
Karfuki	03.03.2014	02.04.2014	26.05.2014	16.06.2014	16.08.2014	03.09.2014
Hab drej	04.03.2014	03.04.2014	25.05.2014	17.06.2014	17.08.2014	22.08.2014
Kerküş	04.03.2014	05.04.2014	27.05.2014	18.06.2014	18.08.2014	06.09.2014
Hasani	03.03.2014	04.04.2014	27.05.2014	16.06.2014	18.08.2014	05.09.2014
Kohar	05.03.2014	03.04.2014	03.06.2014	17.06.2014	19.08.2014	27.08.2014
Hakkeybi	05.03.2014	02.04.2014	28.06.2014	15.06.2014	18.08.2014	20.08.2014
Bineytati	05.03.2014	04.04.2014	02.06.2014	15.06.2014	17.08.2014	22.08.2014
Hetfberi	03.03.2014	02.04.2014	26.05.2014	17.06.2014	19.08.2014	24.08.2014
Fiskini	05.03.2014	04.04.2014	26.05.2014	16.06.2014	16.08.2014	23.08.2014
Beydülhemam	03.03.2014	03.04.2014	26.05.2014	19.06.2014	18.08.2014	19.08.2014

Çizelge 2. Mardin ilinde yetişen yerel üzüm çeşitlerine ait verim değerleri ve tane rengi

Table 2. Yield values and berry colours of local grape varieties grown in Mardin province

Çeşit ismi Varieties	Verim özellikleri / Yield		Tane rengi Berry colour
	Omca verimi (kg) Yield per bush	Verim Yield (kg/da)	
Beydülhamam	2.70	490.00	yeşil-sarı green-yellow
Bineytati	4.30	530.00	yeşil-sarı green-yellow
Çilohurik	1.06	450.00	yeşil-sarı green-yellow
Fıstıklı	2.20	470.00	kırmızı-mor red-purple
Fiskini	4.74	620.00	k.kırmızı-siyah red-black
Gevriki	1.89	480.00	yeşil-sarı green-yellow
Hab Drej	2.40	490.00	yeşil-sarı green-yellow
Hakkeybi	3.41	520.00	yeşil-sarı green-yellow
Hamrani	1.41	460.00	kırmızı / red
Hasani	2.16	460.00	yeşil-sarı green-yellow
Hatun Parmağı	2.30	480.00	yeşil-sarı green-yellow
Hetfberi	4.43	550.00	kırmızı-siyah red-black
Karfuki	2.40	460.00	yeşil-sarı green-yellow
Kerküş	2.60	490.00	yeşil-sarı green-yellow
Kohar	3.35	510.00	yeşil-sarı green-yellow
Naziki	1.38	450.00	kırmızı-mor red-purple
Pozulkelp	1.70	470.00	kırmızı-siyah red-black
Siyah Deyvani	1.38	460.00	kırmızı-siyah red-black
Sudeni	1.90	440.00	kırmızı-mor red-purple
Mazrone (Şire)	1.10	400.00	yeşil-sarı green-yellow
Şitvi	1.30	420.0	yeşil-sarı green-yellow
Şorki Şivane	2.20	470.00	kırmızı / red
Tayfi	1.90	440.00	yeşil-sarı green-yellow
Virdani	2.16	460.00	kırmızı / red
Zeynebi	1.60	450.00	yeşil-sarı green-yellow
Zeyti	2.20	440.00	yeşil-sarı green-yellow

Ülkemiz asma gen potansiyeli açısından oldukça zengindir. Bu zenginlik ıslah çalışmalarında ve ekonomik öneme sahip yerel çeşitlerin araştırılması bakımından önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Ülkemiz asma gen potansiyelinin belirlenmesine

yönelik çalışmalar genelde ampelografik ve moleküler çalışmalar olmaktadır. Bu çalışma ile ülkemizde asma gen potansiyeli açısından önemli bir yere sahip olan Mardin ilinde yetiştirilen üzüm çeşitlerinin verim özellikleri tespit edilerek, bu özellikler bakımından çeşitler arası farklılık belirlenmeye çalışılmış ve bu çeşitlerin standart çeşitlere alternatif değerlendirme imkânlarının belirlenmesine yardımcı olabilecek bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır.

KAYNAKLAR

1. Ağaoğlu, Y.S., 1999. Bilimsel ve Uygulamalı Bağcılık. (Asma Biyolojisi). Kavaklıdere Eğitim Yayınları No:1, 1:205 s., Ankara.
2. Gürsöz, S., 1993. GAP Alanına Giren Güneydoğu Anadolu Bağcılığı ve Özellikle Şanlıurfa İlinde Yetiştirilen Üzüm Çeşitlerinin Ampelografik Nitelikleri ile Verim ve Kalite Özelliklerinin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma (Doktora Tezi). Çukurova Üniversitesi Fen Bil. Enst. 363.
3. Özdemir, G., Özmen, A., 2008. Süryani Kültüründe Bağcılık ve Şarap. Ulusal Bağcılık ve Şarapçılık Semp., Denizli, 415–416.
4. Karataş, H., Özdemir, G., Karataş, D., Örmek, G., 2009. Mardin İli Bağcılığının Mevcut Potansiyeli. Türkiye 7. Bağcılık ve Teknolojileri Semp., Manisa. 196–202.
5. Karataş, H., Değirmenci, D., Ağaoğlu, S., 2010. Kalecik Karası Üzüm Çeşidinde (*Vitis vinifera* L.) Ürün Dalı İstikametlerinin Üzüm Verim ve Kalite Üzerine Etkileri. Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi 24(1):37–46.
6. Çelik, H., Marasalı, B., Söylemezoğlu, G., Göktürk Baydar, N., Karlı İlbay, A., 1999. Hasandede Üzüm Çeşidi İçin Ankara Koşullarında En Uygun Terbiye Şekli ve Gövde Yüksekliğinin Belirlenmesi. Türkiye 3. Ulusal Bahçe Bitkileri Kongresi 14–17.09.1999, Kızılcacahamam/Ankara. 569–573.
7. Kaplan, N., 1994. Diyarbakır ve Mardin İllerinde Yetiştirilen Üzüm Çeşitlerinin Ampelografik Özelliklerinin Saptanması Üzerinde Bir Araştırma (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Fen Bil. Enst. 206.